

СИСТЕМА НАУКОВОЇ СПОРТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ

І.Р. Свістельник

Львівський державний інститут фізичної культури

Актуальність. Система спортивної інформації, яка існує сьогодні, сформувалася під впливом багатьох чинників. Протягом тривалого часу її розвиток відбувався синхронно із розвитком спортивної науки та практики. В умовах сьогодення ця система набула нових характеристик: стрімкий розвиток спортивної науки призводить до постійного розширення інформаційного середовища, у якому працюють фахівці галузі фізичної культури і спорту. Намагаючись самостійно знайти потрібну інформацію, науковці галузі стикаються з проблемою її розгалуженості та розрізненості. Це робить актуальними проблеми інформаційного забезпечення галузі: швидке зростання кількості інформаційних продуктів збільшує цінність інформаційних послуг, результатом яких є миттєва доступність наукових, навчальних та довідкових матеріалів, що дозволяє фахівцям опиратися у своїй практиці на найбільш сучасну, науково обґрунтовану інформацію.

Розвиток інформаційних технологій дозволив виробити принципово нові підходи до розв'язання поставлених проблем, зокрема вдосконалення системи інформації галузі, оперування інформаційними процесами; створення єдиного спортивного інформаційного простору, а значить, ринку спортивної інформації та вироблення спільних методик її використання та розповсюдження; налагодження інформаційної взаємодії інформаційних посередників з метою задоволення потреб в інформації фахівців галузі фізичної культури і спорту.

Мета дослідження полягає в узагальненні відомостей про процес формування і сучасний стан системи наукової спортивної інформації та окресленні подальших перспектив її розвитку.

Результати дослідження. Система наукової інформації галузі фізичної культури і спорту започаткована 1988 року, хоча формально заходи щодо її створення мають багатолітню історію. Незважаючи на це, лише у 1980 році Спорткомітет СРСР видав наказ, за яким зобов'язав Всесоюзний науково-дослідний інститут фізичної культури (у Москві) створити єдину галузеву систему наукової інформації. Вже тоді інформаційне забезпечення підсистеми науки про спорт мало на меті координувати інформаційну взаємодію у розвитку галузі, сприяти вирішенню її специфічних завдань та проблем з організації і методики спортивного руху [1].

Розвиток системи наукової інформації пов'язаний з формуванням інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. Його початком можна вважати 1923 рік, коли під час створення навчальних закладів — інститутів фізичної культури (у Петрограді, нині Санкт-Петербурзі, 1919 року та у Москві 1920 року) виникла необхідність у спеціалізованих фахових виданнях галузі: фізична культура і спорт набували великої популярності. На той час спеціалізованих видавництв не було і фахову літературу, яка в основному була перекладною стихійно видавали окремі видавництва

У 1923 році було організоване видавництво галузі фізичної культури і спорту «Физкультура и спорт». Визначивши свої пріоритетні завдання, видавництво найперше почало друкувати ілюстрований часопис «Известия физической культуры» та методичний журнал «Теория и практика физической культуры», наукові, теоретичні матеріали, які надавали інститути фізичної культури, а також посібники з різних видів спорту, методичні вказівки тощо. Усе це мало становити підґрунтя для забезпечення потреб широкого кола науковців галузі в інформації, допомагати фахівцям у поглибленні наукових знань [2].

У 30—40-ві рр. почали виходити друком підручники для вищих та середніх навчальних закладів, навчально-методична література для колективів фізичної культури та інструкторів, посібники з будівництва простих спортивних споруд, популярні видання спортивної тематики, брошури-розповіді про відомих майстрів спорту. У ці роки вперше видаються підручники з плавання, гімнастики, боротьби. Усі вони сьогодні є раритетними виданнями, що збереглися лише в окремих вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту.

У повоєнні роки значно зросли вимоги до забезпечення галузі фізичної культури і спорту новою актуальною інформацією — фізична культура і спорт вважалися справою державної ваги. Особливої уваги вимагало інформаційне забезпечення пріоритетних напрямків розвитку галузі, серед яких масове використання фізичної культури як засобу зміцнення здоров'я населення та активного відпочинку, фізичне виховання дітей та юнацтва, організація фізичної культури та спорту в школах, технікумах і вищих навчальних закладах. У процесі вироблення на-

лежного інформаційного забезпечення виникали об'єктивні труднощі: не було достатньої наукової бази — у ці роки гостро відчувався брак інформаційних ресурсів.

Необхідно зазначити, що питання підвищення науковості галузі було порушене ще у 1936 році, коли Комітет зі справ фізичної культури та спорту вперше затвердив тематичний план науково-дослідних робіт. Однак уже у повоєнні роки виявилось, що галузь не отримала жодної ґрунтовної наукової праці з питань фізичної культури і спорту [3]. Наукові конференції, проведені у цей період, окреслили коло актуальних проблем фізкультурного руху, серед яких найбільш складною проблемою було наукове обґрунтування питань теорії фізичного виховання, методики фізичного виховання, історії фізичної культури, педагогіки. Бракувало ґрунтовних підручників з цих дисциплін. Перед науковцями галузі постала проблема написання підручників з усіх основних теоретичних і практичних дисциплін. Створення таких підручників за результатами досліджень тогочасної науки було визначено пріоритетом наукової роботи галузі [4].

У 1952 році було визнано, що наука про спорт існує, розвивається і вимагає активних наукових досліджень як самостійна галузь знань і разом з тим вона опирається на досягнення низки суміжних наук: фізіології, гігієни, медицини, педагогіки, психології. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба підняття теорії, історії та практики фізичного виховання на той рівень науковості, який був характерний для інших галузей науки та освіти [5].

У 50—60-х рр. значно збільшилися обсяги видання спортивної літератури. Якщо у 1945 році було видано 54 назви, у 1958 — 165 назв, то у 1960 році обсяги галузевого книговидавання досягли рекордної цифри — 8 млн. примірників. Фахова література була різноманітною за типолого-тематичними характеристиками: інформаційні видання для масового читача, навчальна література, книги для фахівців галузі фізичної культури і спорту, науково-популярна література. Найбільше книг видавалося з окремих видів спорту. Галузева література на той час узагальнювала досвід як вітчизняної, так і зарубіжної науки та практики, відображала новітні досягнення спорту. Були створені оригінальні підручники та посібники, авторами яких були провідні вчені та фахівці галузі, заслужені тренери, знані спеціалісти спорту, видатні спортсмени.

Але, незважаючи на ці здобутки, стан науково-дослідної роботи в інформаційному забезпеченні галузі залишався таким, що не відповідав вимогам розвитку фізичного виховання і спорту: була відсутня література про ефективні методи спортивного тренування, методики психології спорту, з наукових основ фізичного виховання

дітей, бракувало наукових розробок з питань дитячого та юнацького спорту, фізіологічних досліджень, програмно-методичних матеріалів тощо. Необхідно було виробити механізми взаємозв'язків наукової роботи із практикою, відображення наукових результатів у підручниках та навчальних посібниках, іншій науковій літературі.

70—80-ті роки минулого століття висунули нові вимоги до якості інформаційного забезпечення та розвитку системи наукової спортивної інформації. Відповідно до поставленої мети і завдань система науково-спортивної інформації галузі мала вирішувати комплекс завдань науково-інформаційного, науково-методичного, організаційно-управлінського та технічного характеру.

У колишньому СРСР система наукового інформування галузі ґрунтувалася на наступних принципах:

- фільтрація інформації (контроль за тим, що видається);
- державне, централізоване накопичення та поширення інформації (обов'язкове централізоване розповсюдження інформаційних видань);
- система інформації розвивалася за рахунок державних бюджетних коштів та асигнувань.

Зі зміною суспільної формації відбулися кардинальні зміни у підході до спортивної науки та інформації. У 1991 році з розпадом СРСР усталена система наукової інформації галузі зазнала змін. Зникло централізоване книгорозповсюдження та розподіл, система обов'язкового галузевого примірника, система попереднього замовлення інформаційних джерел на основі тематичних планів видавництва, планове поповнення фондів ВНЗ фізичного виховання і спорту за рахунок державних коштів, стабільне фінансування, обмін інформаційними матеріалами, взаємозв'язок між ВНЗ. Поза межами України залишилися основні утримувачі та надавачі галузевої інформації — Державний центральний інститут фізичної культури і спорту та Всесоюзний науково-дослідний інститут фізичної культури, галузеве видавництво «Фізкультура и спорт», інші галузеві видавництва, унаслідок чого галузь втратила звичний канал надходження сучасних фахових видань із загальних основ теорії та методики фізичного виховання, теорії та методики спортивної підготовки, безоплатні інформаційні видання: збірки наукових праць, матеріали та тези конференцій, нормативні акти, постанови і т. ін. Усе це призвело до сповільнення інформаційної діяльності та зниження якості інформаційного забезпечення галузевої науки та освіти.

У результаті цього науковці, студенти, професорсько-викладацький склад навчальних за-

кладів, тренери України опинилися у ситуації, коли основну частину інформаційних ресурсів становили підручники та навчальні посібники 20—30-річної давнини. Щоби змінити ситуацію, в Україні 1994 року при Національному університеті фізичного виховання і спорту було створено спеціалізоване видавництво «Олімпійська література», яке з перших днів свого існування визначило пріоритетом своєї діяльності друк навчальних підручників, навчальних посібників, наукових видань, довідників, науково-популярної літератури, що мали відрізнятися високим науково-теоретичним рівнем, високою якістю поліграфії та відповідати світовим стандартам за змістом і повнотою викладеного навчального та наукового матеріалу.

Сучасна галузева інформаційна система сформована на основі масивів навчальної інформації шляхом цілеспрямованого накопичення вітчизняної наукової інформації, фахово обґрунтованого відбору найкращих сучасних наукових видань, створення відповідної до потреб сьогодення системи інформаційного забезпечення навчально-освітнього процесу та надання необхідної інформації для наукових досліджень. Інформаційне спортивне середовище являє собою систему процесів, в основі яких є накопичення та організація інформаційних ресурсів. Систему галузевого інформаційного простору, який об'єднує вищі навчальні заклади фізичного виховання і спорту, великою мірою визначає процес формування інформації, від якого залежить її тематико-типологічна структура і повнота забезпечення навчальних дисциплін. Це у свою чергу визначає конкретні способи накопичення та джерела отримання інформаційних ресурсів. Головним критерієм інформаційного процесу накопичення видань є система, її формування та розвиток.

В умовах впровадження сучасних інформаційних технологій змінюється технологічна основа функціонування системи наукової спортивної інформації. Поширення електронних носіїв відкриває нові можливості для роботи з нею. Усе більш популярними стають електронні журнали як сучасна форма подання результатів актуальних, галузевих досліджень. Виникають і розвиваються нові форми отримання та розповсюдження інформації.

Відсутність добре організованої системи інформаційного електронного забезпечення наукових досліджень відбивається на якості та термінах виконання науково-дослідних робіт. Вихід із ситуації полягає у реалізації проекту єдиного спортивного інформаційного простору [6].

Проте створення єдиного спортивного інформаційного простору — процес надзвичайно складний, адже рівень організаційно-технічної бази є низьким. Відсутність в інформаційних посередників ВНЗ фізкультурного профілю (бі-

бліотек) комп'ютерів, мережі, ліцензованого програмного забезпечення, доступу до мережі Інтернет тощо сповільнює процес надання інформації в електронній формі. Вищі навчальні заклади фізичного виховання і спорту, які володіють лівовою часткою інформації галузі, не мають власної системи автоматизації інформаційних процесів, яка забезпечувала б створення електронного каталогу та доступ до нього, формування тематичних баз даних, відомостей про наявні примірники інформаційних джерел та електронні копії, яка дозволила б організувати відкритий доступ до електронної інформації у читальних залах. Жоден з ВНЗ фізкультурного профілю сьогодні не може надати весь спектр сучасної електронної інформації через об'єктивні причини. Перш за все через відсутність порозуміння між самими ВНЗ у питанні створення єдиного інформаційного середовища та інформаційного забезпечення, а також через інформаційний вакуум, відсутність обов'язкового примірника розповсюдження галузевих інформаційних видань, відсутність єдиної бази даних тем дисертаційних досліджень галузі, відсутність надходжень авторефератів дисертацій, збірників наукових праць, міжнародних конгресів, періодики, яку видають навчальні заклади, у т.ч. в електронному вигляді тощо та багато інших проблем.

Висновки. Для вирішення цих проблем необхідно визначити стратегію об'єднання зусиль ВНЗ фізичної культури і спорту для створення корпоративної галузевої інформаційної системи. Така корпорація має визначити основні теоретичні засади, організаційні та технологічні механізми використання електронної інформації для створення галузевого електронного інформаційного продукту. Цей електронний інформаційний продукт має формуватися на єдиному програмному забезпеченні (для всіх вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту), на основі уніфікованих правил тематичного упорядкування накопичених масивів інформації та за допомогою узгоджених методик аналітико-синтетичного опрацювання інформації і надання он-лайнного доступу. Окрім того, доступ до електронних ресурсів має передбачати перегляд, роздрук та копіювання повної версії інформаційного джерела: статті, книжки, навчальної, наукової, спортивної літератури. Особливістю створення єдиної корпоративної інформаційної системи галузевої інформації має стати поєднання різних форм її представлення, що дозволить досягти високого відсотку використання. Реалізація вищевикладеного дозволить з високою ймовірністю прогнозувати, що такий електронний інформаційний продукт з підключенням його до Інтернету значно поліпшить доступ фахівців галузі до сучасної, актуальної, інформації, створить умови для необмеженого її використання.

Література:

1. Пыхтин В.С. Научно-спортивная информация: реальность и перспективы // Спорт и перестройка: Сб. науч. тр. — М., 1988. — С. 119—127.
2. Совещание о работе журнала «Теория и практика физической культуры» // Теория и практика физической культуры. — 1938. — № 7. — С. 88.
3. Выше уровень научной работы // Теория и практика физической культуры. — 1947. — № 2. — Т. 10. — С. 50.
4. За высокое качество подготовки физкультурных кадров // Теория и практика физической культуры. — 1947. — № 12. — Т. 10. — С. 531.
5. Стариков В.А. За углубленную разработку науки о физическом воспитании // Теория и практика физической культуры. — 1952. — № 7. — С. 544—545.
6. Ермаков С. Основы создания информационной системы обеспечения научных исследований в контексте единого образовательного пространства // Наука в олимпийском спорте. — 2005. — № 2. — С. 117—127.

Підписана до друку

- П24 Педагогічна майстерність учителя: Навчальний посібник / За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. — Вид. 2-е, випр. і доп. — Харків: «ОБС», 2006. — 224 с. ISBN 966-7858-38-3.

Автори посібника розглядають сутність та структуру педагогічної майстерності вчителя, сформованість якої дозволяє ефективно організувати навчально-виховний процес у школі.

Посібник укладено у відповідності з програмою курсу «Основи педагогічної майстерності» і рекомендується студентам та викладачам вищих педагогічних навчальних закладів.

Цюва книжка

- Ш65 Шиян Б.М., Папуша В.Г. Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту: Навчальний посібник. — Харків: «ОБС», 2005. — 208 с. ISBN 966-7858-39-1.

Запропонована праця покликана допомагати тим, хто готується викладати гімнастику, легку атлетику, спортивні ігри з методикою викладання в їх професійному становленні, оскільки у ній розкриваються основні підходи до організації, змісту і методики проведення усіх форм занять зі спортивно-педагогічних дисциплін.

Навчальний посібник рекомендовано викладачам і магістрам факультетів фізичного виховання педагогічних університетів.

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних
закладів фізичного виховання і спорту
(лист № 14/18.2-964 від 29.04.2005 р.)*